

УДК 342.5(477)

**О. В. ПШИННИК,**

викладач кафедри конституційного і міжнародного права факультету № 4 (кібербезпеки)  
Харківського національного університету внутрішніх справ;  
ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-2976-6566>

## ПОНЯТТЯ ЕКОНОМІЧНИХ ЗЛОЧИНІВ ЯК ОБ'ЄКТА АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОЇ ПРОТИДІЇ

Визначено поняття та сутність економічних злочинів як об'єкта адміністративно-правової протидії. Проаналізовано сучасне розуміння адміністративно-правової та кримінально-правової протидії економічним злочинам. Проаналізовано зміст основних нормативно-правових актів, які регламентують діяльність суб'єктів протидії економічним злочинам, а також наукові праці вчених із цієї проблематики.

**Ключові слова:** економічні злочини, злочини у сфері економіки, адміністративно-правова протидія, види економічної діяльності.

Pshynnik, O.V. (2016), "The concept of economic crimes as the object of administrative and legal counteraction" ["Poniattia ekonomichnykh zlochyniv yak obiekta administratyvno-pravovoi protydyi"], *Pravo i Bezpeka*, No. 3, pp. 60–65.

**Постановка проблеми.** Визначення понять відіграє дуже важливу роль у науці. Нині не існує загальноприйнятого адміністративного чи кримінального поняття «економічна злочинність», незважаючи на те, що його постійно використовують у наукових та нормативних джерелах, що є свідченням того, що наукова спільнота зацікавлена проблематикою економічних злочинів. Особливе значення має розробка поняття економічної злочинності як об'єкта адміністративно-правової протидії, за допомогою якого можна було б з'ясувати межі та зміст цього явища, яке є небезпечним як для суспільства, так і для економічної безпеки країни в цілому, визначити його закономірності та стан, з'ясувати можливі шляхи подолання. Однак хотілося б зауважити, що визначення поняття економічних злочинів як об'єкта адміністративно-правової протидії являє собою досить складну наукову проблему, вирішенню якої заважає їх багатоаспектний характер. В юридичній літературі існують різні синоніми цього антисоціального явища: «злочини у сфері економіки», «економічна злочинність»,

«злочини у сфері підприємницької діяльності» та ін. Таким чином, є необхідність уточнити ці поняття.

**Стан дослідження.** Визначення поняття економічної злочинності розглядалось у працях таких відомих вітчизняних та зарубіжних учених, як О. М. Бандурка, Ю. П. Битяк, О. П. Гетманець, Б. М. Головкін, С. М. Гусаров, С. Ф. Денисюк, Р. А. Калюжний, О. М. Ключев, А. Т. Комзюк, М. В. Корнієнко, Л. Т. Кривенко, М. П. Кучерявенко, С. І. Лекарь, А. Ф. Мельник, О. І. Миколенко, О. М. Музичук, О. В. Негодченко, І. А. Петрова, А. М. Подоляка, Т. О. Проценко, С. В. Симов'ян, О. Ю. Синявська, А. А. Стародубцев, О. П. Угровецький, В. К. Шкарупа та інших. Окремі аспекти визначення поняття економічної злочинності розглядалися у працях І. М. Даньшина, В. І. Ремінного, О. В. Синьова, С. Слюсаренка, І. Федорчака, Ю. Чиж та інших правників.

Але слід зауважити, що адміністративна та правоохоронна реформи, які відбуваються наразі в Україні, а також високий рівень економічної злочинності в Україні вимагають перегляду

й уточнення категоріального апарату. Сказане стосується і поняття економічної злочинності як об'єкта адміністративно-правової протидії і, в першу чергу, аналізу змісту нормативно-правових актів, що регулюють питання протидії економічній злочинності.

**Метою** цієї статті є уточнення поняття економічних злочинів як об'єкта адміністративно-правової протидії, що передбачає визначення особливостей адміністративної відповідальності у сфері економічних і ринкових відносин та аналіз законодавства, що регулює питання протидії економічній злочинності.

**Виклад основного матеріалу.** Одним із заходів протидії економічним правопорушенням є адміністративна відповідальність, яка сприяє попередженню багатьох порушень у сфері економіки.

Сьогодні економічна злочинність має новий зміст. У результаті реформування економічних відносин, переходу від державної до ринкової економіки виникли нові групи небезпечних суспільних діянь, незаконні механізми та способи їх реалізації й схеми прикриття в галузях економіки. Важливою складовою цих злочинів є високий рівень їх латентності. До поля зору державних органів, відповідальних за протидію економічним злочинам, не потрапляє дуже велика частина цих злочинів, унаслідок чого не розслідуються кримінальні справи.

К. М. Гуцалова зазначає, що дослідники за радянських часів застосовували різні терміни: «злочини у сфері економіки», «економічна злочинність», «злочини економічного характеру» тощо. Але до цього складу більшість учених відносила загальні господарські злочини (серед них екологічні), злочини у сфері промисловості, сільського господарства, торгівлі та побутового обслуговування [1]. Учена пропонує рівнозначно застосовувати такі поняття, як «економічна злочинність» і «злочини у сфері економіки», оскільки ці явища є однаковими за змістом.

Наукова спільнота постійно сперечається про однорідність словосполучень, пов'язаних з економічною злочинністю. До них відносять поняття «злочини у сфері економіки», «тіньова економіка», «господарська злочинність», «кримінальна економіка» та інші. Дехто з учених вважає їх синонімами, а дехто каже, що вони є різними поняттями.

Економічна злочинність як окреме явище вперше почала досліджуватися зарубіжними вченими. Першим дослідником теорії економічної злочинності був американський кримінолог Едвін Сатерленд (Edwin Sutherland), який

ввів поняття «білокомірцевої» злочинності ще у 1939 році на щорічній зустрічі Американської асоціації соціологів (American Sociological Society). Головними ознаками цього явища він назвав обман та зловживання довірою. Його послідовники Г. Кайзер і О. Терстеген дали більш конкретне визначення білокомірцевої злочинності: «це антисуспільна, спрямована на збагачення поведінка осіб, які займають соціально престижне місце в суспільстві та в рамках своєї професійної діяльності діють таким чином, що при одночасній законослухняній поведінці решти осіб вони зловживають суспільною довірою, якою користується їхня група» [2, с. 9].

Економічна злочинність (злочини у сфері економіки) – це насамперед усі діяння, в яких прямим мотивом є економічна вигода суб'єкта, тобто мають корисливий характер, а метою таких злочинних посягань є привласнення недозволеного. Для того щоб злочин вважався економічним, він повинен мати тривалий, неодноразовий характер, скоюватися систематично і в рамках економічної чи господарської діяльності, які не є примітивними [2, с. 10]. Є. В. Невмеженський пропонує такі ознаки економічного злочину: протиправність, систематичність, корисливість, скоєння злочину в рамках звичайної господарської діяльності.

В. М. Попович під економічною злочинністю розуміє сукупність економічних злочинів, учинених у сфері цивільного обігу прав, речей та дій за певний проміжок часу з протиправним використанням легітимних технологічно-облікових операцій фінансово-господарських і цивільно-господарських інструментів організаціїно-регулятивних та контрольно-управлінських повноважень і прав [3, с. 116]. Дуже цікаве визначення поняття економічної злочинності дав О. М. Яковлев. Він визначив економічну злочинність як сукупність корисливих посягань на власність і порядок управління народним господарством. Але йдеться лише про такі випадки умисного заподіяння шкоди державному або колективному майну чи економічним інтересам окремих громадян та народного господарства, коли ці діяння пов'язані з конкретним становищем злочинця у сфері народного господарства та характером економічних відносин, учасником котрих він є, чи з його соціальною роллю, соціальною ситуацією та позицією, характерними для функціонування окремих елементів господарського механізму [4, с. 50–51]. Н. Ф. Кузнецова, як і О. М. Яковлев, вважає, що економічна злочинність складається з посягань на власність і підприємницьких

злочинів (розуміючи під ними всі злочини у сфері господарської діяльності, які вчиняються у державному та приватному секторах економіки країни) [5, с. 12].

О. В. Скворцова визначає злочини у сфері економіки як вид суспільно небезпечних, протиправних, кримінально караних, винних діянь, які посягають на однорідні економічні стосунки, завдають шкоди економічним інтересам держави, що охороняються законом, інтересам фізичних та юридичних осіб унаслідок скоєння злочинів проти власності, злочинів у сфері господарської діяльності, а також злочинів у сфері службової діяльності в юридичних особах приватного права й професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг. Зазначені діяння знаходять свою реалізацію в єдиній сфері скоєння злочинів, а саме в економіці, і, відповідно, переважний збиток злочинними посяганнями заподіюється саме їй [6, с. 224].

В. М. Попович, П. А. Трачук, А. В. Андрушко та С. В. Логін вважають, що економічна злочинність – це сукупність передбачених Кримінальним кодексом України економічних злочинів, здійснених у сфері цивільного обігу речей, прав і дій за певний період часу з протиправним використанням легітимних технологічно-облікових операцій, фінансово-господарських і цивільно-правових інструментів, організаційно-регулятивних, контрольно-управлінських прав і повноважень [7, с. 187].

Економічні злочини – це умисні корисливі злочини проти економічних відносин власності, умисні корисливі господарсько-економічні злочини, злочини посадових осіб, пов'язані із заподіянням істотної шкоди економічній діяльності; злочини, які вчиняються злочинними організованими групами та злочинними організаціями і завдають шкоду економічним відносинам власності, а також комерційній, фінансовій, банківській та іншій господарсько-економічній діяльності [8, с. 69]. Водночас О. М. Литвак звертає увагу, що це сукупність умисних корисливих злочинів, які вчиняються посадовими особами й іншими працівниками установ та підприємств незалежно від форм власності шляхом використання службового становища та місця роботи, а також злочинних промислів, здійснення яких не має зв'язку з використанням службового становища [9, с. 222–227]. В. В. Коваленко змістовно охарактеризував поняття економічних злочинів як кримінально карні винні і суспільно небезпечні діяння, при вчиненні яких для одержання матеріальної вигоди використовуються легальні економічні

інститути (форми, правила, процедури, механізми економічної діяльності) [10, с. 11].

О. Г. Кальман вважає, що економічна злочинність має негативний вплив, першочергово, на державу. Економічна злочинність – це деструктивне для економіки соціально-економічне явище, яке проявляється у вчиненні особами умисних корисливих злочинів у сфері легальної й нелегальної господарської діяльності, основним безпосереднім об'єктом яких виступають відносини у сфері виробництва та відносини власності, розподілу, обміну та споживання товарів і послуг з метою отримання доходу [11, с. 5].

О. В. Дмитрієв дає узагальнене визначення економічній злочинності. На його думку, економічна злочинність – це сукупність суспільно небезпечних посягань на економічну безпеку держави, суспільства та особи [12, с. 32]. У цьому визначенні відсутнє розуміння економічних злочинів, хоча автор пропонує класифікацію видів економічної злочинності, з якої стає зрозуміло, що до цього поняття входять злочини у сфері господарської діяльності та злочини у сфері службової діяльності [12, с. 34–36].

А. Л. Дудніков вважає, що злочини у сфері економічної діяльності – складне системне поняття, яке охоплює злочини, що не обмежуються посяганням на лише один об'єкт, який охороняється кримінальним законом. Основою для таких злочинів є товари, власність, гроші, валюта, господарська діяльність та ін. [13].

А. П. Закалюк писав про методологічну коректність використання терміна «економічних злочинів» і робив на цьому наголос, тому що так визначається місце вчинення злочинів і підкреслюється предметна сутність злочину – порушення цілей та інтересів легальних учасників економічних відносин. Це отримання у неправомірний спосіб доданої вартості, прибутку [14, с. 97–100].

Дуже важливим для цього дослідження є розуміння економічної злочинності як об'єкта адміністративно-правової протидії, оскільки для того, щоб здійснювати регулювання, треба зрозуміти суть характеристики цього явища і, що є досить важливим, – дати визначення його характерних особливостей.

Головною особливістю економічної злочинності як об'єкта адміністративно-правової протидії є необхідність державного впливу на це небезпечне суспільне явище. Відповідно до тлумачного словника української мови «протидіяти» – це спрямовувати дію проти іншої дії; спрямовувати дію проти кого-небудь,

чого-небудь, діяти всупереч комусь, чомусь; діяти всупереч [15, с. 58].

Відмітимо, що «Новий тлумачний словник української мови» дає декілька визначень «об'єкта»:

- 1) предмет, явище, на які спрямована певна увага, діяльність та інше;
- 2) певна одиниця господарського значення;
- 3) пізнавана дійсність, що існує поза свідомістю людини і незалежно від неї [16, с. 392].

В. В. Копейчиков, досліджуючи поняття, структуру й види правовідносин, зазначає, що об'єкти правовідносин – це ті соціальні блага, які задовольняють потреби та інтереси людей і з приводу яких між суб'єктами виникають, змінюються чи припиняються юридичні обов'язки та суб'єктивні права [17, с. 107].

Як відомо, процес протидії являє собою систему дій, пов'язаних між собою, що є виконуються в певному порядку та послідовності.

Існує чітко окреслена система суб'єктів протидії економічній злочинності: а) спеціально створені для протидії економічній злочинності державні органи; б) державні органи, які беруть участь у протидії економічній злочинності у межах виконання покладених на них функцій та завдань.

До державних органів, спеціально створених для протидії економічній злочинності, належать такі: а) Національний антикорупційний комітет при Президенті України; б) спеціальні підрозділи по боротьбі з економічною злочинністю Національної поліції України; в) спеціальні підрозділи по боротьбі з корупцією Служби безпеки України; г) підрозділи Національного антикорупційного бюро України. У разі необхідності Верховною Радою України на постійній або тимчасовій основі можуть бути створені інші спеціальні органи для протидії економічній злочинності.

До державних органів, які беруть участь у протидії економічній злочинності, належать такі: а) органи Національної поліції України та Служби безпеки України; б) органи Прокуратури України; в) митні органи й органи Державної прикордонної служби України; г) органи Державної фіскальної служби та Державної контрольно-ревізійної служби; г) органи й установи виконання покарань; д) розвідувальний орган Міністерства оборони України; е) Служба зовнішньої розвідки України; є) Національне анти-

корупційне бюро України; ж) Державне бюро розслідувань.

Основні напрями адміністративно-правової протидії економічній злочинності повинні бути спрямовані на:

- виконання в рамках закону України «Про засади запобігання і протидії корупції» завдань суб'єктів протидії;
- вдосконалення системи органів державної влади, які є суб'єктами протидії економічній злочинності;
- надання всебічної державної підтримки підрозділам, що протидіють економічній злочинності та корупції;
- запровадження механізмів централізованого контролю, взаємодії та координації суб'єктів протидії економічній злочинності та забезпечення державного управління.

Задля реалізації визначених нами напрямів адміністративно-правової протидії економічній злочинності важливими є:

- розробка й удосконалення нормативно-правових актів, що регулюють відносини у сфері протидії економічній злочинності;
- забезпечення відповідного матеріально-технічного рівня діяльності органів виконавчої влади у сфері протидії економічній злочинності;
- здійснення професійного прозорого відбору та навчання кандидатів для роботи в органах, на які покладено завдання з протидії економічній злочинності.

**Висновки.** На підставі аналізу поняття економічних злочинів пропонуємо виділяти такі ознаки економічної злочинності як об'єкта адміністративно-правової протидії:

- 1) корисливий характер;
- 2) високоінтелектуальний характер;
- 3) використання службового становища, корупційний аспект;
- 4) латентність;
- 5) посягання на порядок управління економікою;
- 6) тривалість та систематичність;
- 7) тісний зв'язок з організованою злочинністю;
- 8) застосування досягнень науково-технічного прогресу;
- 9) комплексний характер (тобто поєднання способів протидії);
- 10) небезпечність для суспільства й держави в цілому.

#### Список бібліографічних посилань

1. Гуцалова К. Поняття та ознаки економічної злочинності: огляд літератури та проблемні питання. *Підприємництво, господарство і право*. 2002. № 10. С. 87–89.

2. Невмеженський С. В. Правові проблеми боротьби з економічною злочинністю і корупцією: навч. посіб. Київ: АПСВ, 2005. 415 с.
3. Попович В. М. Економіко-кримінологічна теорія детінізації економіки: монографія. Ірпінь: Акад. держ. податк. служби України, 2001. 524 с.
4. Яковлев А. М. Социология экономической преступности. М.: Наука, 1988. 256 с.
5. Кузнецова Н. Ф. Кодификация норм о хозяйственных преступлениях. *Вестник Московского университета. Серия 11: Право*. 1993. № 4. С. 12–21.
6. Скворцова О. В. Поняття злочинів у сфері економіки. *Учёные записки Таврического национального университета им. В. И. Вернадского. Серия «Юридические науки»*. 2012. Т. 25 (64), № 2. С. 221–224.
7. Актуальні проблеми кримінального права: навч. посіб./В. М. Попович, П. А. Трачук, А. В. Андрушко, С. В. Логін. Київ: Юрінком Інтер, 2009. 256 с.
8. Кримінологія. Особлива частина: навч. посіб./Нац. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого; ред. І. М. Даньшин, В. В. Голіна, О. Г. Кальман. Харків: Право, 1999. 232 с.
9. Литвак О. М. Державний вплив на злочинність: кримінологічно-правове дослідження. Київ: Юрінком Інтер, 2000. 280 с.
10. Коваленко В. В. Організація профілактики економічної злочинності в Україні: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.07. Харків, 2004. 398 с.
11. Кальман О. Г. Злочинність у сфері економіки України: теоретичні та прикладні проблеми попередження: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.08. Харків, 2004. 48 с.
12. Дмитриев О. В. Экономическая преступность и противодействие ей в условиях рыночной системы хозяйствования/отв. ред. М. П. Клейменов. Минск: Юристъ, 2005. 396 с.
13. Дудніков А. Л. Криміналістичне поняття та структура способу злочину у сфері економічної діяльності. *Теорія та практика судової експертизи і криміналістики*. 2013. Вип. 13. С. 69–77.
14. Закалюк А. П. Курс сучасної української кримінології: теорія і практика: у 3 кн. Кн. 2. Кримінологічна характеристика та запобігання вчиненню окремих видів злочинів. Київ: Ін Юре, 2007. 712 с.
15. Новий словник української мови: у 3 т./уклад. В. Яременко, О. Сліпушко. Київ: Аконтіт, 2008. Т. 3: П–Я. 862 с.
16. Новий тлумачний словник української мови: у 4 т. Т. 2/В. Яременко, О. Сліпушко. Київ: Аконтіт, 1998. 910 с.
17. Правознавство: підручник/С. Є. Демський, В. С. Ковальський, А. М. Колодій та ін.; за ред. В. В. Копейчикова. 6-те вид., стер. Київ: Юрінком Інтер, 2002. 736 с.

*Надійшла до редколегії 13.06.2016*

#### **ПШИННИК А. В. ПОНЯТИЕ ЭКОНОМИЧЕСКИХ ПРЕСТУПЛЕНИЙ КАК ОБЪЕКТА АДМИНИСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО ПРОТИВОДЕЙСТВИЯ**

Определены понятие и сущность экономических преступлений как объекта административно-правового противодействия. Проанализировано современное понимание административно-правового и уголовно-правового противодействия экономическим преступлениям. Проанализировано содержание основных нормативно-правовых актов, регламентирующих деятельность субъектов противодействия экономическим преступлениям, а также научные труды учёных по этой проблематике.

**Ключевые слова:** *экономические преступления, преступления в сфере экономики, административно-правовое противодействие, виды экономической деятельности.*

#### **PSHYNNIK O. V. THE CONCEPT OF ECONOMIC CRIMES AS THE OBJECT OF ADMINISTRATIVE AND LEGAL COUNTERACTION**

The objective of this article was to determine the general concept of economic crimes as the object of administrative and legal counteraction, which involves determining the characteristics of administrative liability in the sphere of economic and market relations.

It has been noted that nowadays there is no universal administrative and legal or criminal and legal concept of “economic crime”, despite the fact that it is constantly used in scientific and regulatory sources, which is an evidence that the scientific community is interested in the problem of economic crimes. By analyzing legal literature, it has been found out that there are the following synonyms of this antisocial phenomenon: “crimes in the sphere of economy”, “economic crime”, “crimes in the field of entrepreneurship” and others. The author has analyzed these definitions and has determined their identity.

The domestic and global laws regulating the issue of combating economic crimes have been analyzed. The basic concepts and content of the term of “counteraction economic crimes” have been defined. The concept of economic crime as the object of administrative and legal counteraction has been elaborated; boundaries and content of this phenomenon, which is dangerous both for the society and for economic security of the country in general have been clarified with its assistance; its regularities and state have

been defined, possibilities and ways of overcoming have been found out. The features of economic crime as the object of administrative and legal counteraction have been established.

Determined by the author basic subjects of administrative and legal counteraction economic crimes and the ways of combating economic crimes make it possible to improve normative and legal acts regulating relations in the sphere of combating economic crime, ensuring appropriate logistics level of the activities of executive authorities in the field of combating economic crime, realizing professionally transparent selection and training of candidates for the agencies entrusted with the task of combating economic crime.

**Keywords:** *economic crimes, crimes in the sphere of economy, administrative and legal counteraction, types of economic activities.*